

Pràctiques geogràfiques: què entén l'alumnat de Primària per paisatge.

Celso Calviño Andreu
MESTRE I GEÒGRAF
CP RAFAL VELL. PALMA

UN dels continguts que s'han de prioritzar en l'ensenyament de la geografia, indubtablement entre altres, és la coneixença del territori, que en síntesi és el lloc on transcorre la vida del nostre alumnat. El trajecte que diàriament fa des de casa seva fins a l'escola, el lloc on juga i es passeja, on hi viu tant ell com els seus amics, on es fan les compres... i de forma més general també el lloc on va d'excursió o estiuja, tot forma part d'aquest entramat espacial i personal que és necessari conèixer. Però quan deim que ho ha de conèixer no vol dir fer-ho d'una forma senzilla o superficial, sinó d'una manera profunda, que sigui una coneixença reflexiva i comprensiva.

El coneixement geogràfic ha anat evolucionant dia a dia i, en termes didàctics hem passat d'una geografia descriptiva i enumerativa a una geografia interpretativa i explicativa, més sistemàtica i científica. Però a hores d'ara, volem anar molt més lluny, a tots aquests qualificatius i accions com és el conèixer (conceptes) i interpretar-los (procediments) també hi hem d'afegir l'ésser crítics i saber actuar (actituds). Els objectius i continguts actitudinals i formatius passen a ser un pilar molt important de tot el procés educatiu. La conscienciació com a ciutadà davant els problemes que influeixen de forma negativa en el medi en general i, més concretament en el seu entorn és la dimensió con-



textual més valuosa. La formació geogràfica ha de ser el puntal per aconseguir l'educació integral de cada alumne, per adquirir unes competències bàsiques.

Què significa això? Primerament dir que la geografia que es basava solament en l'ensenyança i coneixença dels topònims, les seves característiques físiques, les matèries primeres que es produeixen en un determinat lloc, la seva demografia...base conceptual de la geografia regional, avui en un món tan complex, on l'acció antròpica és constant ja no és suficient per aconseguir una formació geogràfica vàlida i integral de l'alumnat. Ara ja es necessiten nous esquemes teòrics tant en la didàctica com en la geografia. Davant aquest repte, els docents solament ens queda ser imaginatius i renovadors.

Les nostres línies didàctiques han d'anar molt més allà dels continguts explicats en els llibres de text i hem d'introduir en la nostra praxis diària activitats on l'alumnat en contacte directe amb l'espai i a través de la percepció del seu propi entorn pugui observar-lo, analitzar-lo i interpretar-lo. Més que memoritzar de forma mecànica qualsevol contingut ha de comprendre i reflexionar, i per això res millor que fer-ho a través de mètodes actius i participatius. L'objectiu final és conèixer, desxifrar, analitzar l'entorn tant apropat com llunyà per disfrutar-lo, però tal vegada el més important: protegir-lo. Per tant s'ha de començar per entendre què és el paisatge, quins factors l'han modificat al llarg del temps, quins són els elements que el componen i com es relacionen entre ells. Totes aquestes premisses són necessàries per preservar-lo de la pressió humana que constantment sofreix. Per això, un dels blocs de l'actual currículum de l'àrea es titula L'entorn i la seva conservació.

La programació de l'àrea de Coneixement del Medi, no pot basar-se només en els continguts de qualsevol bloc o lliçó del llibre, que en el cas del paisatge el tracten de forma molt limitada, i fins i tot amb uns tòpics emblemàtics, com poden ser la simple classificació en paisatges de muntanya, de costa o de pla. El més convenient seria aplicar una metodologia que prioritzi primordialment els sabers i procediments de naturalesa geogràfica com és la interpretació cartogràfica, les activitats d'orientació, l'observació i interpretació del paisatge, el seguiment dels fenòmens meteorològics, l'elaboració de plànols, l'interpretació d'itineraris... Totes aquestes activitats són difícils d'assimilar sinó és treballa de forma global, constant i directe en la natura.

En el cas particular de l'estudi i coneixença del paisatge té una gran importància la percepció que es té d'ell com a retrat d'un entorn determinat. És fonamental poder arribar a interpretar-lo, a descobrir les modificacions que ha sofert al llarg del temps i perquè han succeït aquests fets, amb tots els seus pros i contres com podia haver estat un determinat paisatge si les persones haguessin actuat d'una o altra forma. Totes aquestes preguntes i hipòtesis són el que hem d'aconseguir que formulin els nostres alumnes i ha de constituir la base conceptual a la que han d'arribar per aconseguir una formació geogràfica real, pràctica i adient.

Exposades les raons sobre la importància que té l'estudi i coneixença del paisatge, és necessari en primer lloc tenir clar què entenen els alumnes per paisatge. Les seves explicacions ens manifesten quina és la seva idea, que en la majoria dels casos és estereotipada i errònia. La definició convé que la donin per escrit i no de forma oral ni discutida en classe, per la senzilla raó que si són escoltades pels altres companys o companyes les respostes seran molt similars.

Les respostes de l'alumnat de primària al que no s'ha explicat en cap moment què entén per paisatge són diverses i moltes d'elles incongruents i inexactes. Hem volgut investigar quin és el concepte de paisatge que tenen un grup d'alumnes de primària i de totes les respostes hem destriat les següents, que seguidament comentarem. A partir de les respostes i dels seus coneixements previs podrem començar a reelaborar conceptes i a treballar amb ells el paisatge. Indubtablement aquesta experiència està emmarcada en un conjunt d'altres més de caire geogràfic.

Hi ha una part de l'alumnat que respon d'una forma més o manco correcte, ja que entenen el paisatge com allò que es presenta davant el seus ulls, és a dir, allò que ells poden observar i veure d'un determinat lloc, talment una fotografia. Però n'hi ha alguns que a aquesta resposta només donen uns components determinats (edificis, muntanyes, mars...) que demostren que no han acabat d'assimilar el concepte ja que no generalitzen i el que fan és especificar.

Un altre grup confon paisatge amb natura. Per a ells el paisatge ha de ser natural on no hi hagi cap tipus d'acció antròpica. És un lloc idíl·lic amb boscos i rius on poden viure en estat salvatge els animals. Per això empren els termes "fet de la natura", "conjunt de plantes i animals...". No relacionen, ni lliguen el concepte espai-societat, és a dir, per a ells no existeix el paisatge cultural. I altres creuen que un vertader paisatge és un espai estàtic on l'acció humana mai no ha actuat.

Per a altres el paisatge és una zona urbana, un lloc on hi ha moltes de cases, encara que també hi ha plantes a les zones jardinades. Aquest alumnat torna

a tenir una idea molt simple i reduïda del concepte de paisatge, no és capaç de comprendre que hi ha diferents tipus de paisatges i que cada un és una mescla de components tant naturals com antròpics.

Un grup bastant nombrós opina que el paisatge respon a sensacions, que tot és fruit dels sentits. Consideren que el paisatge ha de ser un lloc molt bonic, meravellós i que mai ha de respondre a una imatge lletja. N'hi ha que, fins i tot, diuen que ha de ser una visió bona i que alegri la seva vista. I alguns van més enllà i opinen que ha de ser un lloc que ha de tranquil·litzar.

També ens crida l'atenció els conceptes que empren alguns com "escena" i "colorit". Altres assimilen paisatge amb posta de sol i també és molt corrent relacionar paisatge amb contaminació. La conclusió que podem extreure és que més que definir-lo el descriuen.

Davant totes aquestes idees preconcebudes i distorsionades sobre el paisatge, és necessari començar a treballar pas a pas, i la millor manera de fer-ho és a través de l'observació i anàlisi d'un paisatge concret. Fer entendre que el paisatge és la percepció que tenim cada un de nosaltres del territori però que s'ha de llegir com si fos una fotografia i el mètode més adient és a través de la lectura dels components que el formen. Després de l'observació dels components, de la seva identificació, de la seva classificació podrem definir el tipus de paisatge. I per acabar podem analitzar les causes, quasi sempre ocultes, que l'han creat.

Per tant, abans de començar a parlar de paisatges i les seves classes és primordial saber quina idea, quins preconceptes en té el nostre alumnat i després el o la docent podrà començar a treballar-lo.